Šta je islam

U povijesnom uzdizanju naroda i zajednica uglavnom se istice uloga triju skupina ljudi: onih koji utemeljuju i pokrecu to uzdizanje, nastavljaca koji tom povijesnom nastupu daju cvrste drzavne, politicke i civilizacijske oblike, te pojedinaca s kojima povijest jednog naroda ili zajednice zavrsava i za koje se vezuje silazak tih naroda i zajednica sa povijesne scene. Božiji Poslanik je nakon 40 godina života u pećini Hira, doživio veliki preokret i primio je objavu - objavu koja mu je promijenila život.

Od tada, pa naovamo, Poslanik s.a.v.s. je započeo novu etapu svoga života, tj. započela je misija poslanstva. Tokom 13 godina Božiji Poslanik s.a.v.s. je u Meki propagirao o Božijoj Jedinstvenosti, a odbacivao mnogoboštvo i idolopoklonstvo iznoseći kur'anske stavove. Sem toga, odlučno je ustao protiv nepravednih političkih i ekonomskih poslova kao i nemoralnog postupanja svoga doba. Trinaest godina u Meki je bio najteži period Poslanikovog s.a.v.s. života, obzirom da je bio proganjan, ponižavan i lišen dostojanstvenog ophođenja prema sebi pod najtežim uslovima i okolnostima. U toku ovih 13 godina, za Poslanika s.a.v.s. i njegove sledbenike je najteži period bilo zatočeništvo u Šib Abu Talibu (tesnacu Abu Talib). Božiji Poslanik s.a.v.s. je u toku trinaestogodišnjeg boravka u Meki pripremio i obučio ljude potrebne za ustanovljavanje islamske vlasti. Zato je taj period u Meki bio period ustrojstva, i može se posmatrati kao etapa skrivene, kao i otvorene propagande islama i obuke neophodnog ljudstva. Sa rastućom brojnošću, muslimani su postali istinski moćna grupa. Aristokratija Kurejšija je pokušala da podmiti Poslanika s.a.v.s. kada je shvatila da su njeni politički interesi i klasne razlike pod rizikom. U tom smislu su mu s.a.v.s. ponudili da postane vođa plemena Kurejšija, što je plemeniti poslanik s.a.v.s. odbio. Razočarani, planirali su da ga pogube na spavanju. Obaviješten o izdajničkom planu od Boga, Muhammedu s.a.v.s. je bilo zapovijeđeno da se iseli u Jasrib, što je on s.a.v.s.i učinio, dok je te rizične i opasne noći na Poslanikovom s.a.v.s. krevetu noćio Ali (a.s.)
Poslanik s.a.v.s. i Ebu Bekr su napustili Meku i krenuli za Jasrib. Na putu za Jasrib, tri noći su proveli skriveni u pećini, zahvaljujući tome što je ulaz bio čudesno prekriven paukovom mrežom i granama bagrema, na kojima je ptica svila gnezdo. Kada su ušli u Jasrib, Poslanik s.a.v.s. je odlučio da tu i ostane. Otada se grad naziva Madinat al-Nabi (Poslanikov grad). Prvo što je

Božiji Poslanik s.a.v.s. uradio u Medini bilo je da sagradi džamiju, koja se od tada naziva Poslanikova džamija. Potom je u Medini stvorio prvu islamsku zajednicu, zasnovanu na načelima pravednosti, bezbednosti i slobode. U toku jedanaestogodišnje vladavine u Medini, Poslanik s.a.v.s. je uzeo učešće u brojnim pohodima protiv mnogobožaca Kurejšija, licemera, osvajača i Jevreja koji nisu ostajali pri svojim mirovnim ugovorima. U toku ovih godina su mu otkriveni mnogobrojni ajeti Kur'ana. Povrh toga, Poslanik s.a.v.s. je bio sudija, zapovednik vojske i vođa zajednice, upravljajući društveno-političkim poslovima islamskog društva. Uspio je da iz Medine islam proširi širom Arabije. Časni Poslanik s.a.v.s. se pobijedonosno vratio u Meku godinu dana prije svoje smrti. Iako se dobro sjećao patnji, iskušenja, mučenja i ratova koje su on (s.a.v.s.) i njegovi sljedbenici iskusili od Mekanaca, Poslanik s.a.v.s. je nakon ulaska u Meku proglasio amnestiju. Pokazao je da je Poslanik praštanja, ne samo onda kada je imao nekolicinu sledbenika, već i na vrhuncu svoje moći. Poslanikovo s.a.v.s. praštanje i blagost donijeli su još jednom bezbijednost i jedinstvo cijeloj Arabiji.

Dva aspekta islama

Šerijat (kanonski zakon)

Islam obuhvata različite vrste učenja - pravna, mistička, filozofska, etička, istorijska etc. Skup kanonskih zakona islama naziva se šerijat. U tehničkom značenju pod šerijatom podrazumijevamo sve Božanske odredbe (naredbe i zabrane) koje se odnose na voljne postupke čoveka. Ove naredbe predstavljaju Allahovu volju kao uputu za način čovekovog života na ovom svijetu. Za muslimane, poštovanje ovih naredbi i zabrana osigurava sreću i uspijeh na oba sveta.

Božanske naredbe se bave svim voljnim postupcima muslimana u različitim okolnostima. Muslimani smatraju da ne postoji nijedan individualni ili društveni čin koji nije obuhvaćen ovim naredbama. Drugačije rečeno, oni veruju da se svi aspekti ljudskog života mogu organizovati, urediti i posvetiti ako se ljudi povinuju šerijatu. Naravno, sleđenje šerijata i sticanje Božijeg zadovoljstva su samo početak puta. To znači da musliman može preći šerijat i otisnuti se na tarikat (duhovno i unutrašnje putovanje) da bi stigao do istine (hakikat).

Kada bi islamsku tradiciju, koristeći analogiju, shvatili kao krug koji ima svoj obim, prečnik i centar, onda bi šerijat odgovarao njegovom obimu, odnosno granicama koje se ne mogu prekršiti, tarikat radijusu koji spaja različite tačke sa centrom, dok bi hakikat odgovarao središtu, odnosno centru kruga koji je jednako udaljen od svih tački na periferiji.

Šerijat (izvedenica iz arapske osnove šar' što znači put, način) predstavlja put i smijer kojim svaki musliman treba da se kreće tokom cijelog života da bi stigao do sreće i uspijeha. U tom smislu šerijat daje putokaz za sve radnje i djelatnosti čovijeka, za njegovu komunikaciju s Bogom, drugim ljudima i prirodom na putu ka dostizanju uspijeha i sreće.

Šerijatska pravila ili zapovjesti se obično dijele u dvije osnovne grupe:

1) ibadet (bogoštovlje), u koji spadaju dužnosti koje se tiču postupaka obožavanja i obreda, (bilo obaveznih, vadžib, ili preporučenih mustehab), poput salata, obredne molitve, sauma, posta, zekata, davanja milostinje, etc;
2) muamelat ili transakcije u zakonskim i civilnim poslovima, koje obuhvataju sve vrste političkih, ekonomskim i društvenih sporazuma.
Slijeđenje šerijata, naravno, nije protivno slobodi, budući da je samo dio šerijatskih propisa obavezan. Veliki dio onoga što ljudi rade spada u kategoriju dozvoljenog. Kod nekih dozvoljenih dijela, dva ili više mogu biti za Boga prihvatljiva, dok za neka druga Bog nije izdao jasno naređenje, ostavljajući odluku razumu i iskustvu čovijeka. U granicama dozvoljenog prostora, čovijek ima pravo da manevriše koristeći vlastitu mudrost i znanje.

Pored toga što šerijat postavlja granice i pravila, on daje čovijeku slobodu izbora koja se temelji na uslovima i okolnostima. Radi upoređenja, moguće je imati različite vrste iste igre koje se ne sukobljavaju sa pravilima igre. Na taj način, poštovanjem pravila i neprelaženjem granica, ljudi mogu da žive na različite načine koji se ne suprotstavljaju islamskim načelima. Da bi se neko delo smatralo religioznim, ono mora biti usaglašeno sa pravilima i odredbama, međutim, u zavisnosti od situacije i okolnosti, jedno delo je moguće obaviti na više različitih načina bez kršenja pravila i odredbi.
Saglasno tradiciji koja glasi: ''Ono što je Poslanik (žs.a.v.s. odredio kao halal ili haram ostaje tako do Sudnjeg dana'', muslimani vijeruju da su principi i pravila šerijata nepromenljivi i viječni. Opšti principi i propisi dati su u Časnom Kur'anu. Ukoliko iskrsne neko novo pitanje i situacija, tada učenjaci koju su upućeni u vijerska i svetovna pitanja daju mišljenje u svjetlu Poslaničke s.a.v.s. tradicije (sunnet) i (prema šiitskom uverenju) saglasno praksi bezgrešnih imama (a.s.), uzimajući u obzir glavne principe. Ova vrsta zaključivanja se zove idžtihad, (što doslovno znači ''nastojanje da se dođe do cilja''). Da bi razmotrili situaciju i okolnosti muslimanski učenjaci se s jedne strane oslanjaju na razum i mudrost, a s druge na Poslanikov s.a.v.s. sunet, koji je

najbolji tumač kur'anskog teksta. Zbog svoje važnosti Poslanikov s.a.v.s. sunnet (i praksa imama (a.s.) predstavlja drugi izvor kanonskih zakona. Utemeljivač šiitske pravne škole, i zapravo, prvi veliki učitelj šerijata, bio je imam Džafer Sadik (a.s.), iz porodice blagoslovljenog Poslanika s.a.v.s., koji je živio u drugom vijeku nakon hidžre. Iran, Irak i Liban nastanjeni su šiitskom populacijom koja slijedi džaferiijsku (imamsku) pravnu školu.

Kod sunita, postoje četiri glavne pravne škole (mehzebi, u značenju "putevi, staze, putanje"):

1) malikiska, nazvan po Maliku ibn Anasu, osnivaču škole, koju slijede muslimani Sijeverne i Zapadne Afrike,
2) hanbelitska, nazvana po osnivaču, Ahmed ibn Hanbelu i koju slijedi veliki broj muslimana Sirije i Saudijske Arabije,
3) šafiiska, nazvana po osnivaču, Muhammedu ibn Idrisu šafiju, koju najvećim dijelom slijede muslimani Egipta i Jugoistočne Azije i
4) hanefiska, koja se pripisuje imamu Abu Hanifi, učeniku imama Džafera Sadika (a.s.), koju slijede muslimani Turske i Indijskog podkontinenta.

Kao što smo već rekli, šerijat se dijeli na ibadet (obaveze) i muamelat, (poslovanje). Ibadet reguliše odnos čoveka prema Bogu i bavi se obavezama, dužnostima i uslovima koji treba da se ispoštuju prilikom obavljanja obreda. Muamelat se, s druge strane, bavi društvenim relacijama između ljudi, propisima koji vladaju u društvu i okolnostima uspiješnog poslovanja u smislu šerijata.
Najvažnija dijela ibadeta u islamu su salat (obredni namaz), saum (post za vrijeme meseca ramazana), hadž (hodočašće u Meku), zekat (plaćanje milostinje) i džihad (sveti rat). Pravničke knjige (sada u obliku risalah-yi amaliyyah, knjige isklamskih zakona) sadrže poglavlja o namazu kao osnovnom stubu vijere. Namaz i okolnosti vezane za njegovo obavljanje je najviše obrađivana tema u islamskoj tradiciji i običajima, tako da se kaže: ''Sva dijela vijernika su prihvaćena, samo ako njegov namaz bude prihvaćen'', ili ''Sva druga dijela ibadeta biće odbačena, ukoliko je namaz odbačen''. Vezano za uslove obavljanja namaza, postoje neznatne razlike između pravnih škola u islamu. Muslimani obavljaju pet dnevnih namaza (koji se sastoje od 17 rekata, ''dijelova''), i to ujutro, u podne i uveče. Postoje i drugi posebni namazi, kao što je namaz petkom tj. džuma namaz, fitr namaz (nakon okončanja posta na kraju ramazana), i ajat namaz (obavlja se prilikom pojave prirodnih pojava, poput pomračenja Sunca, Mijeseca,

zemljotresa, poplava, etc.). Post u mijesecu ramazanu je tema koju islamska pravna literatura obrađuje odmah nakon namaza. Muslimani cijelog svijeta poste u toku mijeseca ramazana. Pod postom se podrazumijeva da se muslimani, radi približavanja Bogu i savladavanja strasti, od jutarnjeg do večernjeg adhana (poziv na molitvu) uzdržavaju jela, pića i drugih radnji. U pravničkim dijelima detaljno su objašnjeni uslovi vezani za uspiješnost ili neprihvatljivost posta, vrijeme njegovog početka i okončanja, pravila koja se odnose na post bolesnika ili putnika. Najvažnije u vezi posta je da se musliman ne odriče samo jela i pića, već i grijeha koji se može učiniti očima, ušima i jezikom. Ili drugim riječima, musliman u toku dana treba da posti svim svojim organima, kako bi u Najvažnijoj noći (Lejlet-ul kadr; Noć odluke) stupio u dijalog ljubavi sa Allahom i odredio sopstvenu sudbinu.

Tarikat (duhovni put)

Islam nije beživotna vijera koja se sastoji od čisto suhopravnih krutih zakonskih propisa i obaveza. On, takođe, obuhvata sistem obreda i simboličnih formalnosti za duhovno usavršavanje i otiskivanje, kao i divne mistične smislove. U duhovnoj perspektivi islama, spoznaja Allaha, Njegovo viđenje, približavanje Njemu i razgovor sa Njim imaju značajnu ulogu. Duhovno učenje islama ima svoje korijene u Kur'anu i praksi i izrekama Poslanika islama s.a.v.s. i imama (a.s.).

Ova dimenzija islama je na njegovom početku spomenuta kao al tariqat ila Allah, "put ka Bogu" da bi se u drugom vijeku po hidžri ustalio naziv tasavuf, (sufizam, misticizam). Naravno, duhovna dimenzija islama ne može se ograničiti na asketski način života (tasavuf). Postoje različiti načini obavljanja duhovnih putovanja, od kojih svi vode ka Allahu i dopušteni su u granicama šerijata, na šta ukazuje poznato predanje: "Puteva za stizanje do Allaha je onoliko koliko i ljudi".

Islamska duhovna učenja o Allahu odnose se na ljubav Allaha i bliskost sa Njim kroz obavljanje obredhih dužnosti i obaveza. Učenja udahnjuju život krutim i monotonim dijeljenjima tijelesnih organa, čineći obrede i obaveze životnim i poželjnim.

Islamski misticizam jeste klasično organizovan plan koji određuje etape i korake duhovnog otiskivanja ka Allahu, kao i prepreku takvom otiskivanju. Na jednoj strani, misticizam je zasnovan na sijećanju na Allaha (uključujući izgovaranje Njegovog imena i promišljenje o Njemu) i saglasnom dijeljenju. Na drugoj strani, zasnovan je na spoznaji da čovijek mora sebe psihološki pripremiti za podsijećanje na Boga i putovanje ka Njemu.

Svi muslimani, posebno mistici, kao svoj konačni uzor odabiru život Božijeg Poslanika s.a.v.s., bitisanje u uzdržavanju, ljubav, prizivanje Božijih imena i stalno duhovno kretanje ka Njemu.

Mistici su oduvijek iskazivali svoju ljubav i poštovanje prema Poslaniku s.a.v.s., objavljujući da su uspijeli da dosegnu dubinu Poslanikovih s.a.v.s. učenja i načina života. Ono što su mistici najviše hvalili među Poslanikovim s.a.v.s. činjenjem jeste njegovo duhovno uspinjanje (drugim riječima, noćno putovanje) u layat al-miradž, "noći uspinjanja". Poslanikovo s.a.v.s. uspinjanje su smatrali savršenim uzorom duhovnog otiskivanja, uzorom koji svaki mistik može postići pročišćenjem i oplemenjavanjem duše. Nakon smrti Poslanika s.a.v.s., učenja vezana za unutrašnje tajne duše otijelovljena su u pojedinim od njegovih pratilaca, od kojih je najznačajniji bio Ali (a.s.), Poslanikov s.a.v.s. učenik i zet. Smatra se da je Ali (a.s.) bio spona ili veza u najvećem broju gnostičkih sekti i redova. Svi gnostici se trude da dokažu da su na pravom putu ukazujući na svoju povezanost sa Alijem (a.s.), a otuda i sa Poslanikom s.a.v.s.. Nekoliko velikana, poput Salmana al-Farsija (Poslanikov s.a.v.s. iranski sljedbenik) i Ebu Bekra, igralo je, također, značajnu ulogu u razvoju asketskih učenja i prakse ranog perioda. Hasan al-Basri je, također, odigrao veliku ulogu u obrazovanju i povezivanju sufijskih lanaca.